

„aliquam bonitatem, vel malitiam moralem. Duo igitur exigit Angelicus ad circumstantiam: 1. ut non tribuat actui primam essentiam; sic in furto, eleemosyna etc. rem esse alienam, proximum esse indigentem etc. constituant essentiam. 2. Ut aliquam moralitatem in actu referat, quod non facit e. g. quod manu dextera, vel sinistra, quod mane vel vespere abstuleris etc., quia haec habent se impertinenter in genere moris.

„Aliquae circumstantiae mutant speciem, e. g. si carnaliter cognoscas uxorem alienam: aliquae aggravant vel minuant actum intra eamdem speciem, e. g. si fureris majorem vel minorem summam.

„23. Q. 2. Quandonam circumstantia mutet speciem.

„R. Quando pertinet ad lineam alterius virtutis, et per modum unius assumitur a voluntate agentis, e. g. si fur aut voluntas furantis feratur in acceptionem rei alienae, et locum sacrum per modum unius, induet actus diversam speciem, repugnantem duabus virtutibus, justitiae et religioni: si delecteris turpiter de persona ut sacra, et Deo per votum dedicata, habebis delectationem sacrilegam; sic enim circumstantia transit in esentiam actus.

„Coroll. ergo crumeniseca, qui solum in loco sacro, vel tempore sacro, durante concione crumenam proximi aufert; 2. qui solum peccat peccatum, quod sperat facile delendum per sacramentalem confessionem etc. non habet peccati speciem diversam: aliter vero si peccet, quia sperat; si res sit depositum loci sacri, ut infra dicetur.

„24. Q. 3. Quae sint circumstantiae in particulari.

„R. S. Thomas ex oratore romano 7. enumerat: *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.*

„*Quis*, indicat qualitatem et conditionem accidentalem personae operantis, v. g. an fornicans sit consanguineus, sacerdos, voto obstrictus, conjugatus etc.

„*Quid*, designat quantitatem et qualitatem objecti, e. g. an res furto ablata sit sacra vel profana; gravis aut levis; an percussus sit clericus vel laicus, an parens vel extraneus; non autem intelligitur ipsum objectum secundum se.

„*Ubi*, denotat qualitatem loci, an sacer, seu profanus, in quo commissum est peccatum.

„*Quibus auxiliis* denotat media et instrumenta operandi; v. g. si quis ope daemonis aliquid consequi voluerit.

„*Cur* finem extrinsecum operantis significat: v. g. an occiderit ad spoliandum, an furatus sit ad se inebriandum.

„*Quomodo* indicat modum actionis accidentalem: v. g. an intense aut remisse; an plena, an cum semiplena advertentia; an ex malitia etc.

„*Quando* denotat durationem et qualitatem temporis accidentalem v. g. an die festo; an cum mora brevi vel longa. Idem de circumstantiis *actuum internorum* dici potest, quales potissimum sunt major vel minor liberatio et libertas; intensio et duratio.

„25. Q. 4. An electio accipiat moralitatem tam a medio, quam a fine.

„R. Si malitia medii sit alterius rationis a malitia finis, electio accipit duplum malitiam, unam a medio, alteram a fine, eritque actus coalescens in peccatum tertiae speciei: (neque enim erunt duo numero peccata in uno actu; sed unum diversae speciei, ut alibi dicitur) idem est de actu bono cognoscente, et amplectente finem et media habentia bonitatem diversam, e. g. qui furari statuit, ut habeat pecuniam alendi concubinam: qui dat eleemosynam indigenti, ut eum sibi inimicum reconciliet.

„Coroll. Si medium sit *indifferens*, electio ab illo nihil accipit bonitatis

„vel malitiae, ut per se patet. 2. Si medium est *eiusdem malitiae*, vel bonitatis cum fine, electio non inducit aliam speciem moralitatis. 3. Omnis electio *malii medii* est mala; non e contrario, omnis electio *boni medii* est positive bona; quia ut supra dictum, ad malitiam participandam sufficit volitio objecti, quod cognoscitur esse malum; ad participandam autem bonitatem objecti, debet bonitas objecti intendi positive, saltem aliquo modo in confuso.

„26. Q. 5. An electio boni medii vitietur per intentionem finis mali.

„R. Si electio boni medii *intrinsece* respiciat finem malum, vitiatur, e. g. Cajus accedit ad eucharisticam communionem, ut durante illa proximi horologium furari queat. Non item, si finis sit tantum extrinsecus, siquidem tunc electio non respicit finem, et hic habet se impertinenter ad illam, v. g. qui statuit dare eleemosynam largam, accedere ad sacram Synaxim, postea autem sibi vane complacet in ostentatione divitiarum, vestium etc.

„Coroll. Etiam electio mali medii minuitur per intentionem boni finis, cum s. Augustinus dicat: *Peior est, qui concupiscendo, quam qui miserendo furatur*; sic enim non fertur in medium malum secundum se, minusque afficitur erga malitiam medii.

„Dices: s. Aug. l. 10. Homiliarum hom. 7. ait: qui pauperibus dat id, quod abstulit, addit potius peccatum: R. Ibi s. Pater loquitur de eo, qui dat tunc, cum res esset domino restituenda; quo casu datur peccatum furti commissionis, et omissionis in negata restitutione.

„27. Q. 6. An intentio boni finis vitietur per electionem medii mali.

„R. Cum distinctione: si finis intenditur *cum ordine* determinato ad medium malum, actus fit absolute malus: non item si intendatur finis sine ullo ordine ad medium. Exempla sunt: Titius furatur, ut dare possit eleemosynam ex furto: et Cajus intendit dare eleemosynam, hic et nunc nihil cogitans de medio; postea ex avaritia eligit eam dare ex furto, quod properea committit: prima intentio eleemosynae fuit bona in Cajo.

„Coroll. Quod hic de fine et mediis dictum, dicendum cum proportione pariter est de actu, in quo concurrunt *duo fines*, e. g. Sempronius in Paschate communicat, ut Sacramentum percipiat, legi Ecclesiasticae satisfaciat, etc. simul ut pius videatur aliis: orat ex religione simul et vanitate etc. dicta cum proportione accommodanda casui, quo *finis vanus* intenditur.

CAPUT VII. *De Actibus Meritorius.*

„28. Quaer. 1. Quid requiratur, ut actus sit meritorius.

„Nota: Actus meritorius juxta Platelium p. 2. c. 6. n. 68. est actus positivus honestus, in alterius obsequium positus, de se aptus ad obtinendum praemium; cum praemium et meritum sint correlativa. 2. Meritum est duplex: *congruum* quod non habet aequalitatem cum praemio nec promissionem praemiantis, quamvis ex convenientia hic possit dare praemium intuitu facti operis: et *condignum*, quod habet aequalitatem cum praemio, et saltem in actu secundo promissionem praemiantis meritum hoc acceptantis involvit.

„R. Ad meritum *condignum*, quod est proprio tale, requiruntur sex, nempe duas conditions ex parte hominis merentis, tres ex parte actus meritorii, et una ex parte Dei praemiantis.

„Ex parte hominis, requiritur 1. quod sit justus, nam Christus Joan. 15. dicit: *Sicut palmes non potest ferre fructum ex semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me (per gratiam sanctificantem) manseritis ...* 2. Quod

„sit viator, Joan. 9. *Venit nox, quando nemo potest operari, ubi per noctem intelligit mortem.*

„*Ex parte actus*, requiritur 1. quod sit liber a necessitate; unde haeretica est haec Jansenii prop. *Ad merendum, vel demerendum in statu naturae lapsae, non requiritur in homine libertas a necessitate...* 2. Quod sit bonus et honestus, 2. Petri 1. *Satagite ut per vestra bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis....* 3. Quod sit supernaturalis, tum in entitate, ita ut eliciatur ex gratiae actualis auxilio, tum *quoad modum*, ita ut eliciatur ex imperio charitatis: *Hoc amore opus est*, inquit s. Augustinus l. 4. contra Julianum, cap. 3. *ut bonum beatificum sit, id est meritum beatitudinis.*

„*Ex parte Dei*, requiritur promissio mercedis, nam Deus non potest nobis debitor fieri, nisi intercedat promissio ex parte ipsius; unde vita aeterna dicitur in Scripturis promissio, Hebr. 10. *Ut voluntatem Dei facientes reportetis promissionem.*

„31. Q. 2. Quid homo possit mereri de condigno.

„R. 1. Homo justus per actum supernaturale potest mereri *augmentum* gratiae sanctificantis, et gloriae in coelo, cuius sementis est gratia. Ita Trid. sess. 6. c. 16. *vitam aeternam esse mercedem ex Dei promissione ipsorum meritis reddendam*; cum ergo gratia sanctificans sit mensura gloriae, pari passu proceditur etc.

„2. Homo justus non potest de condigno mereri *gratiam actualem efficiacem, aut finalem perseverantiam.* Praeterquam enim, quod ex Patrum sententia ejusmodi gratiam Deus misericorditer largiatur, et finalis perseverantiae donum sit Benevolentiae divinae effectus ex primariis unus, quem supplici prece emereri, non item mereri homo queat, ipsumque meritum adaequetur augmento gratiae sanctificantis et gloriae; nullibi certe in Scriptura justis haec gratia promittitur (qualis tamen promissio necessaria foret ad meritum condignum) ut sic mortalibus semper in salutari timore, et humilitate vivat; ita theologi communiter.

„Dices: qui potest de condigno mereri finem, qui est gloria, debet etiam posse mereri medium, quod est perseverantia. 2. Homo potest absolve loquendo, mereri gratiam primam; ergo et ultimam R. ad 1. Hominem posse de condigno mereri *gratias sufficientes* ad perseverandum, quod necessarium simul et satis est ad finem; cum efficax non sit determinatae necessaria: ad 2. Hominem de congruo solum posse mereri primam gratiam habitualem, sicut Angeli dicuntur esse meriti; primam vero actualem nullo modo posse mereri; tum quia *principium meriti non potest cadere sub meritum*, tum quia non posset illam mereri per actum naturalem, utpote improportionatum, non per supernaturale etc.

„30. Q. 3. Quid requiratur ad opus satisfactorium.

„Nota: Juxta doctrinam in Ecclesia receptam opera nostra bona trivlicem vim continent. 1. *Meritoriam gratiae et gloriae*, et haec soli operanti applicatur. 2. *Impetratoriam* ad alia quae petimus nobis et aliis obtinenda. 3. *Satisfactorium* ad delendum reatum peccatorum commissorum, quae satisfactio etiam aliis applicari potest; haec ex communione sanctorum, et exemplis Ecclesiae, ac damnatione prop. 60. et 77. Baii etc. patent.

„2. Satisfactionum gemina est species: una *proprie talis*, quae satis facit pro culpa: altera *minus propria*, seu potius *satisfassio*, quae pro poena; prior exigit submissionem sui et honorationem alterius aequalis culpe; altera passionem seu tolerantiam aequalem poenae debitae; quia illa est compensatio honoris alieni per peccatum laesi, haec solutio multae in vindictam peccati constitutae.

„R. Conditions requisitae ad satisfactionem sunt sequentes. *Ex parte satisfacientis*: prima est quod sit in gratia, ut satisfaciat de condigno, vel quod deposuerit affectum ad peccatum ut satisfaciat de congruo late; secunda quod sit in statu viae, quia eodem modo quoad hoc loquendum est de satisfactione ac de merito. Vide n. 640. p. II.

„*Ex parte operis.* Prima est, quod sit liberum; quia est actus humanus. Secunda quod sit bonum; quia opera mala potius merentur poenam, quam poenae remissionem. Tertia quod sit supernaturale; quia remissio poenae pertinet ad ordinem supernaturalem; poenae enim debitum retardat nos a fine ultimo supernaturali consequendo. Quarta quod sit poenale. *Conditio ex parte Dei* est quod acceptet tale opus in satisfactionem.

„31. Q. 4. An actus voluntatis efficaciter imperatus habeat propriam moralitatem.

„R. Cum utrumque aequis studiis inter scholasticos agitur, affirmantibus Suarez, Vasquez, Ripalda; negantibus Lugone, Arriaga, Oviedo; illud certum, hominem ex metu gehennae imperantem sibi actum contritionis salvari, sive haec praerogativa oriatur ex propria libertate et moralitate contritionis, sive ex promissione Dei gratiam omni contritioni, etiam mediate tantum liberae, annectentis. Vasquez libertatem propriam propugnans 1. 2. dist. 15. c. 5. rem sic explicat: quando actus imperans est efficax intentio finis et imperatus electio medii, vel quando voluntas per alium destinatum actum reflexum imperat sibi actum, e. g. poenitentiae, contritionis etc., actus imperans non aliter concurrit quam impellenido intellectum ut applicet motiva ad contritionem, quibus applicatis adhuc est in potestate voluntatis abstinere a contritione: itaque si eliciatur, habebit suam etiamnum libertatem.

„32. Q. 5. An actus externus augeat meritum, vel demeritum interni.

„R. Per se loquendo non auget meritum substantiale quoad gradus gratiae, et gloriae; si modo internus sit efficax, quantum ad se. Ratio 1. quia Scriptura saepe reputat voluntatem pro facto, e. g. immolationem Isaaci, oblationem a foemina paupere per duo minuta plus omnibus offerente, concupiscentiam conjugis alienae in moecho etc. 2. actus externus non habet peculiarem moralitatem, libertatem, advertentiam ad regulam moralitatis, tendentiam in objectum. Ita s. Thom. q. 20. a. 4. contra Scotum et Scotistas.

„Dices: 1. Ergo, qui serio vellet *infinitis pauperibus* dare eleemosynam, haberet voluntatem infinite meritoriam. 2. Qui vellet *per omnem vitam quotidie* jejunare et superviveret 10000. diebus, mereretur uno actu totidem gradus gratiae et gloriae. 3. Homo non plus mereretur per martyrium actuale, quam per desiderium illius, quod est contra s. Bernardum ep. 77. R. ad 1. N. quia actus ipse est tantum finitus: cum etiam intellectus sibi tantum finitam multitudinem actuum extenorū repraesentet, vel saltē solum confuse in infinitam multitudinem tendat. Ad 2. N. quia aliter loquendum non nihil de actibus externis, quid compleri successive per plures actus debent, quorum quilibet exigit distinctam libertatem. Ad 3. plus meretur vel praemii substantialis per accidens, vel praemii accidentalis per se, quod 5 modis fieri potest. Ratione numeri: cum durante martyrio eliciuntur plures actus voluntatis. 2. Extensionis, durationis longioris actus externi. 3. Intensionis, ob arduitatem operis actus voluntatis solet esse ferventior. 4. *Ex opere operato*, ut fit in sacramento et martyrio in re recepto. 5. *Aliorum emolumentorum*, martyrium causat aureolam, seu laureolam peculiarem, poenitentia operis externi addit ym satisfactoris, oratio ipsa vim impetrationis etc.

„33. Q. 6. Quomodo voluntas humana debeat se conformare divinae.
„Nota. Triplex est modus se conformandi; 1. in ratione *causae efficiens*, volendo quod Deus vult nos velle. 2. *Objecti materialis*, volendo idem quod vult Deus. 3. *Objecti formalis*, volendo aliquid ob eam causam ob quam id vult Deus.

„R. 1. Homo tenetur se conformare primo modo, intelligendo hoc de voluntate praecepsi in Deo, et non consilii dumtaxat aut merae approbationis, quia homo tenetur obedire Deo praecipienti.

„2. Potest quidem; sed non tenetur se conformare secundo aut tertio modo. *Potest*; quia licitum est etiam mala, ut substantia divinae voluntati, tanquam primae regulae honestatis, approbare, sive secundum Anselmum de similitudinibus c. 63. locati in coelo se conformant etc. modo se non immisceat affectus odii absolutus etc. *Non tenetur*, quia potest saepe affectu inefficaci et conditionato nolle id, quod scit Deum efficaciter velle; ut Aug. Enchir. c. 101. potest bonus filius velle patrem vivere, quem Deus vult mori.

„34. Q. 7. Utrum quidquid homo vult deliberate, illud velit propter finem ultimum.

„R. Illud vult *implicite* saltem et *virtualiter* propter finem ultimum spectatum confuse et in communi, quia semper operatur ut bene sibi sit; non autem illud vult semper propter finem ultimum spectatum in particulari et determinate; quia talis finis est Deus; atqui quidquid homo vult deliberate, illud non vult propter Deum, quia plura vult quibus se avertit a Deo; ergo.

„35. Q. 8. Quid et quotplex est beatitudo, seu ultimus finis hominis.

„R. 1. Beatitudo est *status omnium bonorum aggregatione perfectus*.

„2. Est duplex: *objectiva*, quae est bonum, cuius possessione satiatur appetitus hominis, nempe Deus qui solus potest hominis animam ita satiare, ut nihil amplius ipsi desiderandum supersit, juxta illud s. Aug. 1. 19. de Civit. Dei cap. 26. *Fecisti nos, Domine, ad te, et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te.* Hinc sequitur res terrenas, puta honores, divitias, scientias, etc. animam occupare posse, non satiare. Et *formalis*, quae est actio, qua cum summo voluptatis sensu possidetur objectum beatitudinis: Thomistae eam reponunt in visione Dei intuitiva; Scotistae in solo amore fruitivo; plurimi in gaudio beatifico, quod definitur: *Intimus ac suavissimus creatae mentis sensus, quo mens adeo sibi conscientia est se bene esse, ut nihil ultra expetat.* Horum sententia probabilius est; nam 1. scriptura Matth. 25. dicit: *Intra in gaudium Domini tui.* Et s. Aug. 1. 10. Confess. c. 23. *Beata vita, inquit, est gaudium de veritate.* 2. Beatitudo formalis est status Beati, quo in summo bono clare viso et amato tanquam in suo fine ultimo omnimodo satiatus, suavissime conquiescit; atqui talis status formaliter habetur per gaudium, ut constat ex ejus definitione; ergo.

„36. Q. 9. Quae et quot sint dotes animae et corporis beati.

„R. 1. Dotes animae beatae sunt tres, nempe *inammissibilitas gloriae, impeccabilitas, et modus quo diligit Deum*. Nam 1. Beatitudo est *inammissibilis*, alias cum timore possideretur, et sic non esset status omnium bonorum aggregatione perfectus. 2. Beati sunt *impeccabiles*, nam peccatum, quod est aversio a Deo, compati non potest cum amore beatifico, qui est intima unio cum Deo. 3. Beati necessario amant Deum; tum necessitate specificationis, ita ut non possint eum odisse, tum necessitate exercitii ita ut non possint ab ejus amore cessare.

„2. Dotes corporis beati sunt quatuor, quas refert Apost. 1. Cor. 15.

„nempe *impassibilitas*, qua excluditur a corpore beati omnis passio corruptiva. *Subtilitas*, qua redditur alterius corporis penetrativum. *Agilitas*, qua redditur imperceptibiliter ac celerrime mobile. *Claritas*, qua redditur luminosum et simile crystallo.

„37. Q. 10. Quid et quot sint aureolae.

„R. 1. Aureola est animae beatae gaudium accidentale de excellenti victoria sua, in corpus speciali fulgore redundans.

„2. Sunt tres. Prima est martyrum, qui de mundo; secunda virginum, qui de carne; tertia doctorum, qui de diabolo triumpharunt. Sed de his satis; qui plura vult, adeat Theol. Scholast. Nunc ad scitu utiliora pro praxi redeamus.

CAPUT VIII. Resolutio Casuum.

CASUS I.

„*Titia confitetur*: 1. *semel a filia ad gravem iram et increpationes sum incitata*; 2. *semel maritum, frangendo vasculum ad similia concitavi*; 3. *semel a quodam osculum accepi, et semel in honestum tactum; nuper problem parvulam mecum in lecto de nocte collocaveram, quam mane dolenter inveni oppressam et mortuam.*

„Q. Quid de Titia judicabit confessarius.

„R. Ad 1. Si motus irae fuit omnino subitus, praeveniens omnem advertentiam rationis, non peccavit, defectu voluntarii; alias venialiter; imprecatioes enim, si non fuerint seriae (ut in parentibus fieri solet) etiam supposita deliberatione, sunt tantum veniale. Ad 2. Si advertenter fregit, praevidebat virum graviter exacerbandum, peccavit graviter contra charitatem; magis si hoc intendisset: alias vel nullo modo, vel leviter tantum. Ad 3. si osculum absque alio fine honesto ex sensuali delectatione, magis si tactum voluntarie admisit, peccavit graviter; si praeter vel contra intentionem, ex improviso, obiter (ut fieri solet in conjugata honesta) non peccavit, et quia de his merito dubitatur, examinanda est; confessarii enim est, inquirere an poenitens peccaverit graviter, si aliunde prudenter colligi nequeat. Quod addo: Si enim confiteretur saepius se admisisse similia, vel observaret esse lascivam, potest supponi peccasse graviter; quae bene notanda sunt in multis aliis pro praxi. Ad ult. Si praevedit periculum, et fuit negligens in praecavendo, est rea homicidii; est autem periculum grave, si lectus sit angustus, parens inquieti somni etc. et est semper dissuadendum.

CASUS II.

„*Adalbertus sacerdos* 1. *non approbatus audit confessiones vidente ac tacente episcopo*; 2. *assistit matrimonio suae sororis, certus hoc gratum fore parocho, si audiat: quem oblitus est rogare, et nunc non potest*; 3. *ex certo modo cubandi novit sequi pollutionem*; 4. *Nepti abeanti dat osculum, ex quo per experientiam novit se valde moveri: denique post largum potum vadit ad infirmum ungendum, et in via aere aperto inebriator, pergensque ad infirmum, qui in phrenesim incidit, eum inungit.*

„Q. Quid ad haec resolvat theologus.

„R. Ad 1. Absolutiones datae, antequam episcopus viderit, sunt invalidae, ideoque sacrilegæ: postquam autem vidi absolvit, sunt validæ si vere episcopus consensum tacitum praebuerit; cum tacitus consensus a parte rei existat; quod fecisse presumitur, et suo silentio ut signo sensibili expressisse. R. ad 2. Matrimonium est invalidum; cum enim ad valorem requiratur actualis jurisdictio, et consensus parochi saltem habitualiter existens seu non revocatus, non sufficit mere presumptus aut

„ratihabitio, cum nihil det actui: aliud est, dum de sola licitate agitur, et „absens interrogari non potest. R. ad 3. Si adsit aliqua necessitas vel utilitas sic cubandi, non peccat, si non intendatur, nec adsit periculum consensus; habet enim tunc jus sic cubandi. Similiter R. ad 4. cum actio de se sit honesta, nec sit causa per se motus turpis; modo iterum absit periculum consensus in delectatione venerea. Interim sacerdotem dedecet.

„Ad ult. R. Si infirmus sacerdotem ab ante petiit, debebat inungi; mansit enim intentio habitualis: functio tamen fuit invalida ex parte ministri; non enim mansit intentio virtualis; nam species phantasiae, quae manserunt, movent appetitum sensitivum ad talem actionem, quae non est voluntaria respectu volitionis humanae liberae ante habitae, sed tantum est effectus potentiarum sensitivarum in ebrietate operantium, posito quod sit perfecta ebrietas.

CASUS III.

„Edmundus 1. legit varias historias praevidens inde secuturam delectationem de objecto turpi: 2. ambulans per hortum principis curiose aspicit nuditates statuarum, insurgentibus tamen motibus consensum denegat: 3. dum naturaliter incidit cogitatio de objecto turpi, et inde sensitiva delectatio, eam negligit repellere: 4. saepe in somno pollutionem patitur: denique semel delectationem turpem habuit, sed dubitat, an in somno, an vigilans.

„Quid de eo judicabit confessarius.

„R. ad 1. Si ex aliqua causa honesta legat, non peccat: si ex curiositate, peccat venialiter: quia causa non est, nisi venialis, et sequitur per accidens, sceluso semper periculo consensus: si sine causa sit circa objecta valde turpia, est mortale, ob periculum complacentiae. Ad 2. peccavit graviter, tum ob motus turpes indirecte voluntarios, qui per se sequuntur, tum ob periculum gravius labendi. Ad 3. practice loquendo, peccat graviter, teneturque statim elicere displicantiam et cogitationes alio divertere, dum plene advertit, ob periculum complacentiae; quia vehementissima hic est objecti allicientia, et talis conversio ad objecta honesta praesertim grata vel indifferentia est tutissimum remedium in hac materia. Ad 4. videndum est, an et per quid de die causam dederit, si v. g. vacando vesperi turpibus cogitationibus, jam duplicitate peccavit, posito quod de periculo pollutionis cogitaverit: et licet bonum sit, quod ipsam etiam pollutionem in somno secutam confiteatur, per se tamen satis est dicere: inhaesi turpi cogitationi, praevidens periculum pollutionis; haec enim in se peccatum non est, dum in somno fit. Ad ult. prae sumere potest fuisse in somno; quae enim cum plena advertentia a vigilante fiunt, facile facta cognoscuntur.

CASUS IV.

„Petrus ob potum vini 1. in somnum incidit, ideoque missam in die festo, non audisset, nisi casu excitatus fuisset: 2. in ebrietate varia commisit peccata: 3. uxorem gravidam ex ira percussit, ex quo contra voluntatem sequitur abortus: denique cum sit chirurgus, aspiciendo et tangendo secretiora frequenter in se sentit motus ac pollutionem, sentitque se magis promptum, dum ad foeminam, quam dum ad virum vocatur.

„Q. Qualiter in his peccaverit.

„R. ad 1. Si somnum praevidit, et de periculo omissionis cogitavit, nec curavit solcite, ut excitaretur, peccavit graviter contra praeceptum audiendi missam ob periculum, licet illam casu audierit. Ad 2. Illa tantum in foro conscientiae ipsi imputantur, quae poterat praevidere. Ad 3. Est reus abortus etiam noliti; est enim indirecte voluntarius, peccavitque

„graviter eam percutiendo, et facile in confuso praevidetur periculum; quod licet non nisi semel vel iterum ex viginti vicibus sequatur, adhuc abstinentium est propter gravissimum damnum, quod infertur foeti praesertim animato. Ad 4. Si similibus non praebat consensum, non censetur voluntarii; cum justam habeat haec faciendi necessitatem vel causam. Promptitudo illa naturalis est naturae corruptae defectus, attamen ob periculum consentiendi tenetur contrariis protestationibus et bonis actibus animum firmare, motibus subortis resistere. Si vero per experientiam sciret se solitum consentire, nec periculum posset extenuare, deberet desistere: de quo alibi.

CASUS V.

„Barbara famula ab herbo suo saepe solicitata admittit quidem oscula et tactus turpes, non tamen copulam; cum vero nuper violenter ab illo operimeretur, noluit clamare, ne herum et seipsam diffamaret, imo ne ab ipso prae libido furioso occideretur.

„Q. Quid sit violentia, an tollat voluntarium, et quid ad casum.

„R. 1. Violentia est vis ab extrinseco illata contra naturalem inclinationem passi: si sit simpliciter talis, ita ut interne et externe totis viribus resistatur, facit actum positive involuntarium; alias relinquit indirecte voluntarium in omissione sufficientis resistantiae. R. 2. Barbara peccavit graviter, quoties admisit oscula et tactus, licet copulam semper recusa verit solius utique infamiae timore; tenebaturque confessarius urgere, ut quantum fieri moraliter poterat, domum desereret. R. 3. Peccavit mortaliter non clamando; quia non restitit quantum utiliter potuit ac debuit. Herus suae malitiae imputet infamiam, illa laudem meruisse, imo tenebatur clamare cum evidenti periculo mortis; cum enim ipsa lubrica esset, debuit praevidere se moraliter certo consensuram in delectationem, quod est intrinseco malum; idque verum, licet sciat se esse in gravibus peccatis, nec possit tam cito elicere contritionem, ideoque putet se damnandum; non damnabitur autem, quia se exponere morti ac gehennae potius, quam in peccatum consentire, est actus amoris perfectissimus, quo mortalia praeterita remittuntur ob dolorem virtualem; deberet tamen conari ad dolorem, quantum posset.

CASUS VI.

„Bernardus per metum gravem 1. cogit Iudeum, ut se baptizari permittat: 2. Sacerdotem cui confessus est, ut absolvat: 3. filium suum, ut Canonicatum et sacros Ordines suscipiat: 4. inter haereticos, ne agnoscatur, carnes comedit diebus vetitis.

„Q. An metus tollat voluntarium, et quid ad casum.

„R. 1. Metus quicumque non perturbans rationem, relinquit actum simpliciter voluntarium; quia omnibus consideratis, voluntas se resolut ad volendum: si tamen volitio efficax secum patiatur volitionem conditionatam et affectum ad oppositum, reddit actum involuntarium secundum quid.

„R. 2. ad 1. Cum consensus in baptismum sit simpliciter voluntarius, valet baptismus, obligaturque dein legibus Ecclesiae, non vi consensus, inuste extorti, sed vi legis divinae, qua tenetur suspicere fidem Christi satis sibi propositam, et in ea obedire Ecclesiae. Ad 2. Si absolutio valide dari possit, valet; quia simpliciter voluntaria: si non possit, peccat graviter, vel sacramentum conferendo indigno et incapaci, vel sine hac intentione preferendo formam: est enim simulatio et mendacium in re gravissima. Ad 3. Valide ordinatur, sed non tenetur voto castitatis, nec horas recitare; quia Deus non acceptat votum inuste extortum, nec Ecclesia

„censetur illum obligare: hinc secluso scandalio posset uxorem ducere; „si tamen cessante metu semel actum Ordinis exerceat, tenetur; quia est „ratificatio Ordinis. Ad 4. Si praecise ne agnoscatur, irrideatur, peccat „graviter; si, ne gravis mali periculo se exponat, non peccat; quia lex „humana tunc non obligat, nisi comestio cedat in contemptum Religionis, „vel ex circumstantiis habeatur pro signo distinctivo fidei, de quo plura „infra.

CASUS VII.

„Georgius 1. confitetur: volens occidere Petrum clericum inimicum, „occidi Cajum amicum etiam clericum. 2. globo jaculando cervum, simul „trajeci inimicum ad necem quaequitum in dumeto latenter stantem. 3. igno- „rans esse vigiliam manducavi carnes, sed ex pigritia die Dominica non „fueram in Ecclesia.

„Q. Quid de Georgio judicabit Confessarius.

„R. Ad 1. Si non adhibuit diligentiam moralē ne alius homo occi- „deretur, incurrit irregularitatem, et onus restitutionis; quia occisio Caji „est illi voluntaria in omissione diligentiae debitae: si illam adhibuit, nihil „incurrit; quia actus externus non est formaliter injuriosus Petro, cum „illum non tangat, nec Cajo, quem omnino involuntarie occidit. Ad 2. Si „iterum adhibuit diligentiam debitam, occisio est negative involuntaria, „non positive, sicut prior; et non inducit poenas, ad quas non sufficit ac- „tus internus malus, nec attenditur quid quis faceret, sed quid fecerit. „Ad 3. Si die Dominica, dum Missae noluit interesse, obvenit cogitatio de „jejunio, et neglexit inquirere, aut alios prudentes desuper interrogare, „est ignorantia vincibilis, et peccavit contra praeceptum jejunii: si autem „nec tunc, nec postea inciderit cogitatio, licet peccaverit omittendo Mis- „sam, non peccavit non jejunando.

CASUS VIII.

„Alexander confitetur: graviter detraxi aliis: ter forniciatus sum: se- „mel alium dormientem tentavi turpiter tangere. Confessarius in 1. inter- „rogat: quoties? et nil amplius.

„Q. An bene.

„R. Non bene: debebat enim interrogare, quot personis et coram qui- „bus detraxerit; an per detractionem aliud damnum intulerit; non tamen „in qua materia; quia laeditur idem bonum famae: nec probabiliter, an „imponendo crimen falsum, an revelando verum occultum; quia non distin- „giuntur specie, licet major sit malitia in 1. Ad 2. Licet moraliter sit idem „per se loquendo, ter peccare cum una, ac semel cum tribus: majus tamen „videtur scandalum solicitare tres, praesertim innocentes; hinc prudenter „et hoc interrogasset; etiam dum respondet cum una, merito dubitatur et „interrogatur de occasione proxima. Ad 3. An ille dormiens fuerit consan- „guineus, affinis etc.; esset enim speciem mutans; quia repugnans reve- „rentiae sanguini debitae.“

TRACTATUS I.

DE CONSCIENTIA.

Actio humana bona, ac proinde licita, vel mala moraliter, ideoque illicita esse censetur, quatenus regulis morum vel conformis, vel difformis est. Regula autem quae dirigit actiones humanas duplex est, alia *remota*,

quae mediante regula proxima nos dirigit, estque ipsa lex Dei aeterna ali- quid prohibens vel praecipiens vel permittens; ad quam reductive perti- nent leges humanae, tanquam regulae secundariae, et subordinatae, ut- pote quae vim obligandi in conscientia trahunt a lege Dei jubentis obtem- perare etiam legibus humanis. Alia *proxima*, quae applicat regulam re- motam dictando, quid illi conforme vel difforme sit; haec communiter vocatur *Conscientia*, de qua breviter nunc agemus.

CAPUT I. *De conscientia in genere, et de recta atque erronea in specie.*§. 1. *Quid et quotuplex sit Conscientia.*

Quaer. I. Quid sit Conscientia. R. Cum Laymann L. 1. T. 1. C. 2. N. 1. est *Actus intellectus practici judicantis*, aliquid hic et nunc agendum esse vel fuisse tanquam bonum et honestum, vel fugiendum tanquam turpe et dishonestum. Dicitur 1. *Actus intellectus*, non voluntatis, ut vult *Du- randus*; intellectus enim debet quasi ducere voluntatem, quae de se est potentia caeca, eique proponere, quid licitum sit vel illicitum, quo agnito voluntas se determinat ad actus suos bonos vel malos; hinc Conscientia est quasi scientia vel judicium de honestate vel dishonestate actus. 2. *Actus intellectus practici*, hoc est, immediate dirigentis hominem ad hanc actionem hic et nunc, id est, in his vel illis circumstantiis licite ponendam, vel non ponendam; alias etiam dicitur *Dictamen ultimo sive practice practicum*. Differt a *Synteresi*, quae est habitus cognoscitivus primorum et universalissimorum principiorum moralium, v. g. bonum esse faciendum, malum fugiendum; Deum esse colendum etc. Item differt a *Conscientia spe- culativo-practica*, quae quidem versatur circa principia magis particularia, ea tamen non applicat huic numero actioni in his illisve circumstantiis, sed tantum in genere dictat, quid sit licitum vel illicitum, praeceptum vel prohibitus, v. g. die festo Sacrum esse audiendum, non esse laborandum ser- viliter etc. Conscientia autem proprie dicta, seu dictamen *practice practicum* dicit: Tu non impeditus hoc die festo teneris audire Sacrum.

2. Quaeres II. Quotuplex sit Conscientia. R. 1. Alia, minus proprie talis, dicitur *consequens*, quae versatur circa actus praeteritos, illos vel improbando tanquam male factos, et vocatur *Remorsus Conscientiae*: vel approbando tanquam honeste factos, et vocatur *Testimonium Conscientiae*, de quo 2. ad Corinth. 1. v. 12. *Nam gloria nostra haec est, testimonium con- scientiae nostrae*. Haec est mere speculativa. Alia, et quidem proprietales est *antecedens*, quae proxime dirigit actiones vel ut licitas vel tanquam illicitas, praeceptas vel prohibitas.

3. R. 2. Conscientia ex modo, quo insinuat aliquid esse bonum vel ma- lum, alia est *obligans vel praecipiens*, quae dictat, peccatum esse, si hic actus tanquam prohibitus ponatur, vel ut praeceptus omittatur. Alia *permittens*, quae dictat, hunc vel illum actum posse poni vel omitti citra cul- pam. Alia *consulens*, quae dictat, aliquid esse omittendum vel agendum, non quidem ex obligatione, sed quia vel magis est conveniens morum hones- tati, gratius Deo, vel utilius animae saluti.

4. R. 3. Conscientia ratione objecti materialis alia est *recta sive vera*, quae dictat hoc esse licitum vel praeceptum, quod revera tale est; vel dictat, hoc esse illicitum et prohibitum, quod vere est illicitum et prohibitum. Alia *erronea sive falsa*, quae dictat aliquid esse licitum vel praeceptum, quod tamem in se est illicitum, nec praeceptum; vel econtra, quae dictat aliquid esse illicitum et prohibitum, quod tamen est licitum vel praeceptum.

5. Adverte cum Laymann L. 1. Tract. 1. C. 3. N. 1. Potest conscientia